

УДК 159.923.2-057.875:316.647.5:316.662.5
DOI 10.32999/ksu2312-3206/2021-3-2

ХАРАКТЕРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Клепікова Ольга Валеріївна,
аспірантка кафедри психології особистості та соціальних практик
Інститут людини
Київського університету імені Бориса Грінченка
o.klepikova.asp@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4227-6238>

Мета. Метою статті є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження взаємозв'язку між рисами характеру, толерантністю до невизначеності та компонентами особистісного благополуччя студентів-психологів.

Методи. У дослідженні використано такий діагностичний інструментарій, як: «Шкала психологічного благополуччя К. Ріффа» (адаптація Т.Д. Шевеленкова, Т.П. Фесенко); П'ятифакторний опитувальник (The Big Five Inventory, BFI, автори: Олівер Джон, Крістофер Сото (Oliver P. John, Christopher J. Soto, 2015; адаптація С.А. Щербетенко, А.Ю. Калугіна, А.М. Мишкевича, 2018); «Шкала загальної толерантності до невизначеності МакЛейна» (адаптація Е.Г. Луковицької, 1998, ревалідація Е.М. Осіна, 2004).

Результати. У статті теоретично обґрунтовано та викладено результати емпіричного дослідження взаємозв'язку між рисами характеру, толерантністю до невизначеності та компонентами особистісного благополуччя студентів-психологів. Дослідження проведено зі 311 студентами Київського університету імені Бориса Грінченка за спеціальністю «Психологія». Досліджено взаємозв'язки між показниками благополуччя особистості, толерантності до невизначеності та рисами характеру. Виявлено значущий зв'язок між загальним показником благополуччя особистості та толерантності до невизначеності. Проведено наскрізний аналіз та виявлено значущий зв'язок між компонентною «Особистісне зростання» (психологічне благополуччя), субшкалами «Ставлення до невизначених ситуацій», «Перевага новизни», «Ставлення до складних задач» (шкала МакЛейна) та рисами характеру «Екстраверсія-Наполегливість», «Сумлінність-Відповідальність», «Відкритість досвіду» (BFI).

Висновки. У статті наведено стилій огляд зарубіжних підходів до становлення дослідження феноменів благополуччя особистості та толерантності до невизначеності, узагальнено та сформульовано визначення понять «особистісне благополуччя» і «толерантність до невизначеності». Проаналізовано кореляційні зв'язки між показниками особистісного благополуччя, толерантності до невизначеності та рисами характеру. Виявлено характерологічні диспозиції толерантності до невизначеності у системі особистісного благополуччя студентів-психологів. Визначено перспективи подальших досліджень впливу на стан особистісного благополуччя студентів-психологів.

Ключові слова: психологічне благополуччя, особистісне благополуччя, невизначеність, толерантність до невизначеності, толерування ситуації, риси характеру.

CHARACTEROLOGICAL TRAITS OF TOLERANCE FOR AMBIGUITY IN THE PERSONAL WELL-BEING SYSTEM OF STUDENTS-PSYCHOLOGISTS

Klepikova Olga Valeriivna,
Postgraduate Student at the Personality and Social Practices Department
Institute of Human Sciences of Borys Grinchenko Kyiv University
o.klepikova.asp@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4227-6238>

Objectives. The purpose of the article is a theoretical substantiation and empirical study of the relationship between character traits, tolerance for ambiguity and components of personal well-being of students-psychologists.

Methods. The following diagnostic tools have been used in the study: "K. Riff's scale of psychological well-being" (adaptation by T.D. Shevelonkov, T.P. Fesenko); The Big Five Inventory (BFI), authors: Oliver P. John, Christopher J. Soto, 2015, adaptation: S.A. Shchebetenko, A.Y. Kalugina, A.M. Myshkevych (2018), "The scale of general tolerance for ambiguity of McLain" (adaptation: E.G. Lukovitskaya, 1998, revalidation of E.M. Osina, 2004).

Results. The article theoretically substantiates and presents the results of an empirical study of the relationship between character traits, tolerance for ambiguity and components of personal well-being

of psychologists. The study has been conducted with 311 students of the University of Kyiv named after Borys Hrinchenko and Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk, majoring in Psychology. The relationship between personal well-being, tolerance for ambiguity and character traits has been studied. There is a significant relationship between overall well-being and tolerance for ambiguity. A cross-link between the component of well-being "Personal growth", tolerance reactions "Attitude to ambiguity situations", "Advantage of novelty", "Attitude to complex tasks", and character traits "Extraversion" ("Persistence"), "Honesty" ("Responsibility"), "Openness of experience" ("Curiosity", "Aesthetics", "Creative imagination").

Conclusions. The article provides a brief overview of foreign approaches to the formation of the study of the phenomena of personal well-being and tolerance for ambiguity, summarizes and formulates the definition of personal well-being and tolerance for ambiguity. The correlations between indicators of personal well-being, tolerance for ambiguity and character traits are analyzed. Characteristic correlates of tolerance for ambiguity in the system of personal well-being of students-psychologists are determined. Prospects for further research on the influence on the personal well-being of students of psychology are identified.

Key words: *psychological well-being, personal well-being, ambiguity, tolerance for ambiguity, tolerance of the situation, character traits.*

Вступ

Сучасне транзитивне суспільство, характерними ознаками якого є швидкий темп, нестабільність та невизначеність, вимагає від особистості виняткової компетенції готовності до змін і до збереження психологічного благополуччя одночасно. Перед конкретною людиною зазначений виклик з особливою актуальністю постає в період становлення її як суб'єкта власного життя, зокрема під час фахового навчання, що вимагає і позитивного ставлення до нових ситуацій, і готовності до продуктивного вирішення складних завдань. Отже, толерантність до невизначеності, яка дозволяє витримувати та успішно вирішувати складні життєві ситуації, нині постає тією унікальною особистісною здатністю, що дозволяє не просто успішно опанувати професію, а також є запорукою психологічного благополуччя.

Варто зазначити, що сучасні емпіричні психологічні дослідження, присвячені проблемі толерантності до невизначеності, або вивчають індивідуально-характерологічний потенціал особистості щодо невизначеності, або розглядають толерантність до невизначеності як предикат формування інших психологічних категорій, зокрема особистісного благополуччя. В нашому дослідженні ми поєднали обидва завдання та дослідили характерологічну основу формування толерантності до невизначеності у майбутніх психологів у системі їх особистісного благополуччя під час навчання у ЗВО.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Екзистенційні виклики невизначеності буття та прагнення щастя поставали предметом наукового пізнання ще за часів давньогрецьких філософів. Наукове розуміння дефініції «щастя» зазнало суттєвої трансформації: від античних ідей раціонального пізнання та задоволення (евдемонії та гедонії) до сучасних тлумачень благополуччя особистості як інтегрального показника її функціонування. У перших наукових концепціях благополуччя розглядалось у контексті суб'єктивного

емоційного почуття задоволеності життям як баланс позитивних і негативних емоційних переживань людини. Подальші наукові дослідження підняли розуміння феномена не лише до емоційного, а й когнітивного, поведінкового, а згодом і мотиваційного рівня функціонування людини (Moore, 2019). Узагальнюючи основні підходи до тлумачення феномена благополуччя: гедоністичний, евдемоністичний, якість життя та оздоровчий (Cooke, 2016), ми визначаємо особистісне благополуччя як екзистенцію, переживання якої є наслідком не стільки зовнішніх впливів, скільки внутрішніх детермінацій та буттєвого досвіду; яка дозволяє позитивно вирішити фрустрацію невизначеності на рівні особистості через усвідомлення мети та покликання, наявність життєвих цілей та актуальну спроможність їх досягнення.

Починаючи із середини минулого століття психологи позитивного напрямку не лише поглиблювали теоретичне тлумачення феномена, а також активно розробляли діагностичні моделі благополуччя та практичні моделі його досягнення та підтримання. Трифакторна модель М. Селігмана, багатofакторна модель К. Ріффа, модель Р. Венховена – приклади сучасних складних діагностично-практичних моделей благополуччя. Оскільки метою нашого дослідження є вивчення показника толерантності до невизначеності у системі особистісного благополуччя студентів-психологів, ми наслідуюмо евдемоністичну традицію сучасних досліджень благополуччя і використовуємо багатofакторну модель К. Ріффа (Ryff, 2014) як найкращу для діагностики благополуччя з точки зору суб'єктивної діагностики потенційних можливостей людини до усвідомлення прагнень, прийняття та реалізації рішень.

Зазначимо також, що саме евдемоністична традиція дослідження особистісного благополуччя серед інших впливових факторів аналізує невизначеність. Ще Аристотель у «Нікомаховій етиці», розмірковуючи

над евдемонічною природою щастя, акцентує увагу на здатності особистості приймати виклик невизначеності долі та реалізовувати цілі за рахунок удосконалення своїх «арете» (Платонов-Поляков, 2015).

Як науковий термін «невизначеність» сучасна психологія запозичила із квантової фізики. Принцип невизначеності Гейнзенберга є фундаментальним принципом пояснення світу, суть якого полягає у тому, що невизначеність детермінована не суб'єктивними особливостями пізнання світу людиною, а об'єктивними, незалежними від неї властивостями довкілля. Термін «толерантність до невизначеності» вперше введено у соціальній психології в контексті досліджень «емоційної амбівалентності», проблем антисемітизму та расових стереотипів (Frenkel-Brunswick, 1948). Френкель-Брунsvік не лише описала та дослідила психологічний механізм толерантності до невизначеності, але і поставила принципове питання щодо фундаментальності конструкту стосовно інших рис особистості. Мейнстрімом останніх десятиліть була тенденція розглядати толерантність до невизначеності як базову рису характеру, яка стабільна у часі і змінюється або через вплив нового досвіду, або внаслідок цілеспрямованої діяльності самого суб'єкта. Американські дослідники найчастіше вказують, що це «індивідуальна тенденція», що проявляється в контексті (Herman, 2010), установка (Litman, 2010), риса характеру (Hazen, 2012).

Британські вчені (Furnham, Marks, 2013), критикуючи погляд на феномен толерантності до невизначеності як на базову і стабільну рису, вказують низку складнощів, таких як: типологізація та моделювання тих ситуацій, в яких «базова» риса проявляється; вік та професія (за дослідженнями із віком толерантність до невизначеності зменшується (Kajs, McCollum, 2010); і не виключають можливості особистості впливати на свій рівень толерантності до невизначеності через усвідомлення та психотерапію (Vapenstad, 2010). Незважаючи на суперечливість поглядів та відсутність єдиного визначення конструкту в науковій літературі, спробуємо узагальнити: толерантність до невизначеності – це особистісна характеристика, прояв якої дозволяє людині зберегти психічну рівновагу в неоднозначних, суперечливих чи напружених ситуаціях.

На користь наукової позиції, яка акцентує увагу на динамічних характеристиках конструкту, необхідності розвитку особистісної здатності «толерування ситуації» (DeRoma, 2003), говорять також те, що виклики новизни та багатозначності є неминучими процесами розвитку та соціалізації. Тому погляд на конструкт толерантності до невизначеності як на динамічний позитивно кореспондується

з аналогічною характеристикою особистісного благополуччя. Тому проблема дослідження тих характеристик, які дозволяють майбутнім психологам зберігати високий рівень особистісного благополуччя та одночасно «толерувати» ситуації невизначеності та новизни під час навчання у ЗВО, заслуговує детального вивчення. Отже, метою нашого дослідження є вивчення взаємозв'язку рис характеру особистості під час фахового навчання із толерантністю до невизначеності та компонентами особистісного благополуччя.

2. Методологія та методи

Для реалізації мети дослідження використовувалися такі методи, як: *теоретичні*: аналіз та синтез зарубіжних джерел з проблем психологічного благополуччя особистості, толерантності до невизначеності; *емпіричні*: «Шкала психологічного благополуччя К. Ріфф» (адаптація Т.Д. Шевеленкова, Т.П. Фесенко); П'ятифакторний опитувальник (The Big Five Inventory (BFI), автори: Олівер Джон, Крістофер Сото (Oliver P. John, Christopher J. Soto, 2015, адаптація С.А. Щebetenko, А.Ю. Калугіна, А.М. Мишкевича (2018); «Шкала толерантності до невизначеності МакЛейна» (адаптація Е.Г. Луковицької, 1998, ревалідизація Е.М. Осіна, 2004); *статистичні*: коефіцієнт кореляції Пірсона для з'ясування взаємозалежності між рисами характеру, компонентами особистісного благополуччя та толерантності до невизначеності. У дослідженні взяли участь 311 студентів-психологів Київського університету імені Бориса Грінченка. Обробка даних здійснювалася за допомогою статистичної програми IBM SPSS Statistics 26.3.

Результати та дискусії

У результаті дослідження було опрацьовано матеріал, отриманий за допомогою трьох методик, які охарактеризовано нижче. 1) Опитувальник психологічного благополуччя К. Ріфф складається із дев'яти шкал: «Позитивні стосунки» (здатність людини встановлювати теплі, довірливі, близькі стосунки); «Автономія» (здатність самостійно мислити та приймати рішення, критично переосмислювати думку більшості у відповідності до власних критеріїв); «Управління середовищем» (компетенція організувати такий життєвий простір, який дозволяє задовольняти актуальні потреби та досягати поставлених цілей); «Особистісне зростання» (спрямованість на розвиток та на реалізацію власного потенціалу); «Життєві цілі» (наявність життєвої мети, цілей та стратегії їх досягнення); «Самоприйняття» (позитивна оцінка власного минулого, своїх сильних і слабких сторін); «Баланс афекту» (здатність підтримувати сприятливий емоційний стан); «Осмисленість життя» (розуміння «уроків»

минулого, наявність привабливих для особистості перспектив, залученість та інтерес до життя.); «Людина як відкрита система» (цілісне сприйняття власного життя, здатність інтегрувати новий досвід, природність переживань). 2) Опитувальник Д. МакЛейн являє собою шкалу загальної толерантності до невизначеності (загальний показник реакцій індивіда на складні, швидкоплинні стимули або стимули, що мають дві та більше принципів різні інтерпретації) та п'ять субшкал, які відповідають спектру реакцій на невизначеність від уникнення до прийняття: «Переважає невизначеності», «Толерантність до невизначеності», «Ставлення до новизни», «Ставлення до складних задач», «Ставлення до невизначених ситуацій». 3) Опитувальник О. Джон, К. Сото в рамках моделі «Великої п'ятірки» (The Big Five Inventory, BFI), який дозволяє визначити ті характерологічні диспозиції особистості, що описують її цілісно та структуровано. Опитувальник містить п'ять загальних шкал рис характеру, кожна з яких вміщує три додаткові аспекти, такі як: «Екстраверсія» («Товариськість», «Наполегливість», «Енергійність»); «Доброзичливість» («Співчуття», «Повага», «Довіра»); «Сумлінність» («Організованість», «Продуктивність», «Відповідальність»); «Негативна емоційність» («Тривожність», «Депресивність», «Емоційна мінливість»); «Відкритість досвіду» («Допитливість», «Естетичність», «Творча уява»).

Наведені в таблиці дані підтверджують наше припущення щодо позитивної кореспонденції між показником толерантності до не-

значеності та рівнем благополуччя особистості: встановлено значущий кореляційний зв'язок між шкалами. Відзначимо, що компонента благополуччя «Особистісне зростання» має найвищий кореляційний зв'язок із показником толерантності до невизначеності. Це дозволяє припустити, що на особистісне благополуччя студентів-психологів впливає їхня здатність долати насамперед такі виклики невизначеності, які пов'язані з усвідомленням та реалізацією власного потенціалу, розвитком особистості. Наведені нижче кореляційні матриці дозволяють проаналізувати встановлений зв'язок більш якісно.

Встановлено, що компонента загального показника благополуччя «Особистісне зростання» має значущий кореляційний зв'язок із рисами характеру: «Екстраверсія» («Наполегливість»), «Сумлінність» («Відповідальність»), «Відкритість досвіду» («Допитливість»), «Естетичність», «Творча уява»). Припустимо, що студенти-психологи, які мають навичку наполегливості, сумлінності, а також здатність та можливість творчої реалізації краще долають фрустрацію особистісного розвитку, ефективно толерують неоднозначні складні ситуації, завдяки чому мають вищий рівень особистісного благополуччя.

Дані, наведені в другій кореляційній матриці, дозволяють побачити наявність значного зв'язку між виокремленими раніше рисами характеру та реакціями толерування ситуації. Так, показники «Екстраверсія», «Наполегливість» мають високий коефіцієнт кореляції із реакціями «Ставлення до складних задач»,

Таблиця 1

Результати аналізу кореляційних зв'язків між компонентами психічного благополуччя та толерантності до невизначеності

ШПБ / ЗШТН	ЗШТН	Переважає невизначеності	Толерантність невизначеності	Ставлення до новизни	Ставлення до складних задач	Ставлення до невизначених ситуацій
ШПБ	,558**	,503**	,369**	,092	,463**	,410**
Позитивні відносини	,262**	,244**	,136	-,021	,158	,133
Автономія	,468**	,357**	,357**	-,076	,319**	,384**
Управління середовищем	,420**	,361**	,322**	,088	,324**	,397**
Особистісне зростання	,557**	,479**	,316**	,044	,392**	,380**
Цілі в житті	,437**	,414**	,345**	,097	,384**	,327**
Самоприйняття	,485**	,470**	,335**	,139	,382**	,416**
Баланс афекту	-,301**	-,289**	-,214*	-,113	-,290**	-,216*
Усвідомленість	,483**	,463**	,343**	,072	,396**	,347**
Людина як відкрита с-ма	,417**	,366**	,194*	,046	,319**	,241**

** Кореляція є значущою на рівні $p \leq 0,01$
* Кореляція є значущою на рівні $p \leq 0,05$

де, ШПБ – шкала психологічного благополуччя, ЗШТН – загальна шкала толерантності до невизначеності

Таблиця 2

Кореляційна матриця 1: зв'язки між компонентами особистісного благополуччя, загальним показником толерантності до невизначеності та рисами характеру

РИСИ ХАРАКТЕРУ	ЗШТН	ШПБ	КОМПОНЕНТИ ОСОБИСТІСНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ								
			Позитивні відносини	Автономія	Управління середовищем	Особистісне зростання	Життєві цілі	Само-прийняття	Баланс афекту	Осмисленість життя	Людина як відкрита система
Екстраверсія	,533**	,607**	,373**	,341**	,450**	,403**	,527**	,552**	-,423**	,547**	,318**
Товариськість	,357**	,296**	,304**	,116	,235**	,127	,162	,331**	-,638**	,164	,193*
Наполегливість	,453**	,577**	,307**	,428**	,452**	,426**	,410**	,503**	-,407**	,511**	,362**
Енергійність	,429**	,536**	,279**	,295**	,432**	,380**	,561**	,451**	-,427**	,502**	,304**
Добррозичливість	,344**	,378**	,407**	,123	,278**	,404*	,461**	,219*	-,219*	,219*	,443**
Співчуття	,288**	,389**	,388**	,068	,304**	,417**	,405**	,202*	-,220*	,432**	,560**
Повага	,196*	,373**	,345**	,172	,279**	,371**	,449**	,140	-,201*	,427**	,418**
Довіра	,177*	,129	,266**	,047	,066	,091	,157	,054	-,215*	,449**	,140
Сумлінність	,324**	,524**	,260**	,305**	,515**	,491**	,547**	,386**	-,215*	,658**	,413**
Організованість	,127	,374**	,169	,195*	,442**	,284**	,284**	,287**	-,107	,517**	,238**
Продуктивність	,268**	,464**	,232**	,230**	,469**	,427**	,507**	,368**	-,234**	,560**	,348**
Відповідальність	,343**	,467**	,294**	,281**	,362**	,494**	,466**	,298**	-,214*	,528**	,420**
Негативна емоційність	-,202*	-,394**	-,209*	-,340**	-,330**	-,208*	-,258**	-,363**	,433**	-,185*	-,144
Тривожність	-,235**	-,186*	-,063	-,253**	-,083	-,038	-,066	-,209*	,245**	,024	,079
Депресивність	-,273**	-,493**	-,298**	-,243**	-,363**	-,238**	-,363**	-,477**	,522**	-,325**	-,188*
Емоцій мінливість	-,099	-,327**	-,168	-,228**	-,369**	-,159	-,277**	-,219*	,242**	-,248**	-,140
Відкритість досвіду	,474**	,524**	,322**	,202*	,355**	,573**	,487**	,444**	-,361**	,502**	,481**
Допитливість	,461**	,455**	,184*	,160	,253**	,498**	,462**	,382**	-,216*	,489**	,407**
Естетичність	,231**	,318**	,355**	,092	,203*	,429**	,341*	,280**	-,189*	,363**	,367**
Творча уява	,447**	,404**	,228**	,188*	,278**	,416**	,389**	,354**	-,281**	,407**	,292**

** Кореляція є значущою на рівні $p \leq 0,01$

* Кореляція є значущою на рівні $p \leq 0,05$

де, ШПБ – шкала психологічного благополуччя, ЗШТН – загальна шкала толерантності до невизначеності

«Ставлення до невизначених ситуацій» та «Перевага новизни». Група рис характеру «Відкритість досвіду», об'єднаних за критерієм творчого потенціалу, із реакцією на невизначеність «Ставлення до складних задач».

Аналіз взаємозв'язку показників загальних шкал особистісного благополуччя, толерантності до невизначеності із кластерними рисами характеру дозволив встановити значущий зв'язок між ними. Представлені в таблиці 4 дані показують, що між показниками виявлено додатні та від'ємні статистично значущі зв'язки. Встановлено також, що найбільш значима кореляція існує між показниками: «Рівень психологічного благополуччя» та «Екстраверсія»; «Рівень толерантності до невизначеності» та «Екстраверсія»; «Рівень психологічного благополуччя» та «Сумлінність»; «Рівень психологічного благополуччя»

та «Відкритість досвіду». Кластерна риса характеру «Екстраверсія» має найвищі серед інших рис значення кореляції із загальними показниками.

Висновки

На основі проведеного теоретичного аналізу було узагальнено науковий доробок зарубіжних джерел з проблем особистісного благополуччя і толерантності до невизначеності та визначено: 1) феномен особистісного благополуччя як екзистенцію, переживання якої є наслідком не стільки зовнішніх впливів, скільки внутрішніх детермінацій та буттєвого досвіду; дозволяє позитивно вирішити фрустрацію невизначеності на рівні особистості через усвідомлення мети та покликання, наявність життєвих цілей, а також актуальну спроможність їх досягнення; 2) толерантність до невизначеності як особистісну

Таблиця 3

Кореляційна матриця 2: зв'язки між компонентами особистісного благополуччя толерантності до невизначеності, загальним показником благополуччя та рисами характеру

РИСИ ХАРАКТЕРУ	ШПБ	ЗШТН	РЕАКЦІЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ				
			Переважа новизни	Толерантність до невизначеності	Ставлення до новизни	Ставлення до складних задач	Ставлення до невизначених ситуацій
Екстраверсія	,607**	,533**	,496**	,474**	,326**	,497**	,450**
Товариськість	,296**	,357**	,302**	,391**	,276**	,296**	,332**
Наполегливість	,577**	,453**	,383**	,438**	,361**	,486**	,368**
Енергійність	,536**	,429**	,400**	,328**	,193*	,402**	,401**
Доброчливість	,378**	,344**	,256**	,285**	,003	,286**	,221*
Співчуття	,389**	,288**	,230**	,202*	,094	,275**	127
Повага	,373**	,196*	,122	,197*	-,062	,237**	,105
Довіра	,129	,177*	,144	,233**	,017	,167	,101
Сумлінність	,524**	,324**	,342**	,184*	-,033	,296**	,205*
Організованість	,374**	,127	,145	,117	-,085	,116	,086
Продуктивність	,464**	,268**	,260**	,106	-,061	,231**	,174
Відповідальність	,467**	,343**	,314**	,150	-,095	,253**	,206*
Негативна емоційність	-,394**	-,202*	-,102	-,143	,147	-,113	-,306**
Тривожність	-,186*	-,235**	-,102	-,261**	,012	-,129	-,349**
Депресивність	-,493**	-,273**	-,228**	-,201*	,115	-,199*	-,304**
Емоцій мінливість	-,327**	-,099	-,074	-,026	,198*	-,028	-,163
Відкритість досвіду	,524**	,474**	,388**	,458**	,318**	,493**	,321**
Допитливість	,455**	,461**	,413**	,382**	,314**	,537**	,247**
Естетичність	,318**	,231**	,129	,200*	-,133	,065	,120
Творча уява	,404**	,447**	,355**	,474**	,264**	,401**	,412**

** Кореляція є значущою на рівні $p \leq 0,01$
* Кореляція є значущою на рівні $p \leq 0,05$

де, ШПБ – шкала психологічного благополуччя, ЗШТН – загальна шкала толерантності до невизначеності

Таблиця 4

Результати аналізу кореляційних зав'язків між загальними показниками психічного благополуччя, толерантності до невизначеності та рисами характеру

РИСИ ХАРАКТЕРУ	ОСОБИСТІСНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ	
	Психологічне благополуччя (ПБ)	Толерантність до невизначеності (ЗШТН)
Екстраверсія	,607**	,533**
Доброчливість	,378**	,344**
Сумлінність	,524**	,324**
Негативна емоційність	-,394**	-,202*
Відкритість досвіду	,524**	,474**

** Кореляція є значущою на рівні $p \leq 0,01$
* Кореляція є значущою на рівні $p \leq 0,05$

характеристику, прояв якої дозволяє людині зберегти психічну рівновагу в неоднозначних, суперечливих чи напружених ситуаціях.

Результати емпіричного дослідження показали значущий кореляційний зв'язок

між визначеними конструктами та рисами характеру. На основі отриманих даних нам вдалося встановити найбільш значимі характерологічні диспозиції толерантності до невизначеності у системі особистого благополуччя

студентів-психологів. Так, найбільш значимими для загальних показників благополуччя особистості та толерантності до невизначеності є риси характеру, об'єднані в групі «Екстраверсія» (найбільше «Наполегливість»), риси групи «Сумлінність» (найбільше «Відповідальність») і всі риси творчого спектра: «Допитливість», «Естетичність», «Творча уява». Водночас зазначені риси характеру мають високий коефіцієнт кореляції із такими компонентами особистісного благополуччя та толерантності до невизначеності, як «Особистісне зростання» і «Вирішення складних задач» відповідно.

Виявлені взаємозв'язки ми інтерпретуємо таким чином: студенти-психологи, які мають

навичку наполегливості, сумлінності, а також здатність та можливість творчої реалізації, краще долають фрустрацію особистісного розвитку, ефективно толерують неоднозначні складні ситуації і завдяки цьому мають вищий рівень особистісного благополуччя. Отримані результати надихають нас продовжити детальне вивчення взаємозв'язків між компонентами особистісного благополуччя та іншими психологічними конструктами. Практичне значення проведеного дослідження полягає в розробці та впровадженні психологічної програми підвищення рівня толерантності у студентів-психологів з метою позитивного впливу на їхнє особистісне благополуччя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гринів О. Історія філософії : курс лекцій для аспірантів. Львів, 2015. 559 с. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/3443> (дата звернення: 11.06.2021).
2. Кашлюк Ю.І. Феномен психологічного благополуччя особистості як об'єкт наукового дослідження. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2016. Вип. 2(1). С. 70–74. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_2\(1\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_2(1)_14) (дата звернення: 11.06.2021).
3. Леонов И.Н. Толерантность к неопределенности как психологический феномен: история становления конструкта. Вестник Удмуртского университета. 2014. № 4. С. 43–52.
4. Осин Е.Н. Факторная структура русскоязычной версии шкалы общей толерантности к неопределенности Д. Маклейна. Психологическая диагностика. 2010. № 2. С. 65–86.
5. Платонов-Поляков Р.С. Бытие к счастью: эвдемония в этике Аристотеля. Этическая мысль. 2015. № 15. С. 70–90.
6. Шевеленкова Т.Д., Фесенко П.П. Психологическое благополучие личности (обзор основных концепций и методика исследования). Психологическая диагностика. 2011. № 3. С. 95–123.
7. Cooke P.J., Melchert Timothy P., Connor Korey. Measuring Well-Being: A Review of Instruments. The Counseling Psychologist. 2016. Vol. 44(5). P. 730–757. URL: <https://doi.org/10.1177/0011000016633507> (дата звернення: 11.06.2021).
8. DeRoma V.M., Martin K.M., Kessler M. L. The relationship between tolerance for ambiguity and need for course structure. Journal of the Institute of Psychology. 2003. Vol. 30. P. 104–109.
9. Frenkel-Brunswick E. Tolerance towards ambiguity as a personality variable. The American Psychologist. 1948. Vol. 3. 268 p.
10. Furnham A., Marks J. Tolerance of Ambiguity: A Review of the Recent Literature. Psychology. 2013. Vol. 4. P. 717–728. <https://doi.org/10.4236/psych.2013.49102> (дата звернення: 11.06.2021).
11. Kajs L.T., McCollum D.L. Dealing with ambiguity: assessment of tolerance for ambiguity in the context of school leadership. Educational Leadership. 2010. Vol. 14. P. 77–91.
12. Litman J.A. Relationships between measures of I- and D-type curiosity, ambiguity tolerance, and need for closure: An initial test of the wanting-liking model of information-seeking. Personality and Individual Differences. 2010. Vol. 48(4). P. 397–402.
13. Moore C. What is Eudaimonia? Aristotle and Eudaimonic Well-Being. Positive Psychology. 2019. URL: <https://positivepsychology.com/eudaimonia/> (дата звернення: 11.06.2021).
14. Ryff C.D. Psychological Well-Being Revisited: Advances in the Science and Practice of Eudaimonia. Psychotherapy and Psychosomatics, 2014. 83(1), 10–28. URL: <https://doi.org/10.1159/000353263> (дата звернення: 11.06.2021).
15. Ryff C., Singer B. Know thyself and become what you are: a eudaimonic approach to psychological well-being. Journal of Happiness Studies. 2006. Vol. 9. P. 13–39.
16. Hazen B., Overstreet R., Jones-Farmer L.A., & Field H. The role of ambiguity tolerance in consumer perception of remanufactured products. International Journal of Production Economics. 2012. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2011.10.011> (дата звернення: 11.06.2021).
17. Herman J.L., Stevens M.J., Bird A., Mendenhall M., Oddou G. The tolerance for ambiguity scale: Towards a more refined measure for international management research. International Journal of Intercultural Relations. 2010. Vol. 34. P. 58–65.
18. Vapenstad E.V. The ambiguity of the psychoanalytic situation and its relation to the analyst's reverie. Psychoanalytic Psychology. 2010. Vol. 27(4). P. 513–535. URL: <https://doi.org/10.1037/a0020454> (дата звернення: 11.06.2021).

REFERENCES:

1. Hryniv, O. (2015). Istoriiia filosofii: Kurs lektsii dlia aspirantiv [History of Philosophy: Course of lectures for graduate students]. Lviv. Retrieved from: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/3443> [in Ukrainian].

2. Kashluk, U.I. (2016). Fenomen psikhologichnogo blagopoluchya osobistosti yak ob'ekt naukovogo doslidzhennya [Phenomenon of psychological well-being as an object of scientific research]. *Naukoviy visnyk Khersonskogo derzhavnogo universitetu. Seria: Psihologichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences*, 2(1), 70–74. Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_2\(1\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_2(1)_14) [in Ukrainian].
3. Leonov, I.N. (2014). Tolerantnost k neopredelennosti kak psikhologicheskii fenomen: istoriya stanovleniya konstrukta [Tolerance to uncertainty as a psychological phenomenon: the history of the formation of a construct]. *Vestnik Udmurtskogo universiteta – Bulletin of the Udmurd University*, 4, 43–52 [in Russian].
4. Osin, E.N. (2010). Faktornaya struktura russkoyazychnoy versii shkaly obshchey tolerantnosti k neopredelennosti D. Makleyna [Factor structure of the Russian-language version of D. McLain's scale of general tolerance to uncertainty]. *Psikhologicheskaya diagnostika – Psychological diagnostics*, 2, 65–86 [in Russian].
5. Platonov-Poliakov, R.S. (2015). Bytie k schastiu: evdemoniia v etike Aristotelia [Being Happily: Eudaimony in Aristotle's Ethics]. *Eticheskaiia mysl – Aesthetic thought*, 15, 70–90.
6. Shevelenkova, T.D. & Fesenko, P.P. (2011). Psikhologicheskoe blagopoluchiye lichnosti (obzor osnovnykh kontseptsii i metodika issledovaniya) [Psychological well-being of the individual (an overview of the main concepts and research methodology)]. *Psikhologicheskaya diagnostika – Psychological diagnostics*, 3, 95–123 [in Russian].
7. Cooke, P.J., Melchert, T.P., & Connor, K. (2016). Measuring Well-Being: A Review of Instruments. *The Counseling Psychologist*, 44(5), 730–757. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/0011000016633507>.
8. De Roma, V.M., Martin, K.M., & Kessler, M.L. (2003). The relationship between tolerance for ambiguity and need for course structure. *Journal of the Institute of Psychology*, 30, 104–109.
9. Frenkel-Brunswick, E. (1948). Tolerance toward ambiguity as a personality variable. *The American Psychologist*, 3, 268.
10. Furnham, A. & Marks, J. (2013). Tolerance of Ambiguity: A Review of the Recent Literature. *Psychology*, 4, 717–728. Retrieved from: <https://doi.org/10.4236/psych.2013.49102>.
11. Kajs, L.T., & McCollum, D. (2010). Dealing with Ambiguity: Assessment of Tolerance for Ambiguity in the Context of School Leadership. *The Academy of Educational Leadership Journal*, 14, 77–91.
12. Litman, J. (2010). Relationships between measures of I- and D-type curiosity, ambiguity tolerance, and need for closure: An initial test of the wanting-liking model of information-seeking. *Personality and Individual Differences*, 48, 397–402.
13. Moore, C. (2019). What is Eudaimonia? Aristotle and Eudaimonic Well-Being. *Positive Psychology*. Retrieved from: <https://positivepsychology.com/eudaimonia/>.
14. Ryff, C.D. (2014). Psychological Well-Being Revisited: Advances in the Science and Practice of Eudaimonia. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 83(1), 10–28. Retrieved from: <https://doi.org/10.1159/000353263>.
15. Ryff, C., & Singer, B. (2008). Know Thyself and Become What You Are: A Eudaimonic Approach to Psychological Well-Being. *Journal of Happiness Studies*, 9, 13–39.
16. Hazen, B., Overstreet, R., Jones-Farmer, L.A., & Field, H. (2012). The role of ambiguity tolerance in consumer perception of remanufactured products. *International Journal of Production Economics*. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2011.10.011>.
17. Herman, J.L., Stevens, M.J., Bird, A., Mendenhall, M., & Oddou, G. (2010). The Tolerance for Ambiguity Scale: Towards a more refined measure for international management research. *International Journal of Intercultural Relations*, 34, 58–65.
18. Vapenstad, E.V. (2010). The ambiguity of the psychoanalytic situation and its relation to the analyst's reverie. *Psychoanalytic Psychology*, 27(4), 513–535. Retrieved from: <https://doi.org/10.1037/a0020454>.

Стаття надійшла до редакції 15.06.2021.

The article was received 15 June 2021.